

Landschappen van Nederland – geologie, bodem en landgebruik

Door A.G. Jongmans, M.W. van den Berg, M.P.W. Sonneveld, G.J.W.C. Peek & R.M. van den Berg van Saparoea • Wageningen Academic Publishers • 2013 • ISBN: 978-90-8686-213-9 • Prijs € 99,50

In mijn boekenkast prijken al jaren verschillende boeken over de ondergrond van Nederland. Dit betreft veelal gedegen tekstboeken (klassiekers) over geologie, geomorfologie en landschap van onder andere Edelman, Pannekoek, Sonneveld en Berendsen, die de tand des tijds hebben doorstaan. 'Landschappen van Nederland' zou zich een plek in dit rijtje kunnen verwerven, het kan gezien worden als een waardig opvolger van 'De Nederlandse bodem in kleur' (De Bakker en Edelman-Vlam) en 'Bodemkunde van Nederland' (De Bakker en Locher). Hoewel ik het bruine boekje nog regelmatig uit de kast trek, was het hoog tijd voor een update met de nieuwste inzichten in een modern jasje. De twee boeken, luxe uitgevoerd in cassette, bevatten bijna 1000 pagina's vol informatie en zijn rijkelijk en full colour geïllustreerd. De beschrijving van de landschappen is bodemgeografisch en systematisch ingestoken, waarbij voorbeelden de tekst illustreren. Ik heb beide boeken met buitengewone belangstelling doorgenomen en daarbij ook specifiek gekeken naar het doel als naslagwerk en bron ten behoeve van onderwijs. Door mijn jarenlange werk als editor van NJG kon ik het echter ook niet laten kritisch naar de redactie te kijken.

De boeken vormen een waardevolle bijdrage aan de tot nu toe beschikbare Nederlandstalige literatuur over de ondergrond van Nederland. Met name de bodemkundige hoofdstukken en paragrafen gerelateerd

aan bodemgebruik en landschap zijn uitstekend geschikt als naslagwerk en bron voor academisch of beroepsonderwijs. De geologische onderdelen in het boek zouden profijt gehad kunnen hebben van een externe review door vakgenoten. Vanuit mijn eigen expertise heb ik onder meer hoofdstuk 5 en 7 aandachtig doorgelezen. In deze hoofdstukken ben ik meerdere feitelijke onjuistheden tegen gekomen. Hoofdstuk 5 bij voorbeeld bevat enkele interessante hypothesen over de rol van periodiciteiten, die echter nog niet onafhankelijk getoetst zijn door de wetenschap, hoewel de onderschriften bij tekstfiguren dit wel suggereren. Het doortrekken van deze hypothesen over de rol van verschillende periodiciteiten bij de vorming van de verschillende landschapstypen in de hierop volgende hoofdstukken is gedurfd, maar niet wetenschappelijk getoetst en dus ongeschikt voor onderwijsdoeleinden. Voor niet-specialisten is het immers altijd moeilijk om de als feiten gepresenteerde zienswijzen op waarde te schatten. Het gebruik van verwijzingen bij diverse tekstfiguren suggereert dat een en ander onafhankelijk is aangetoond door diverse onderzoekers. In deze vorm zou ik het geologische deel dan ook niet willen aanbevelen voor het onderwijs, aangezien het, naast correcties, nog enige discussieslagen zal kosten om de gestelde hypothesen als theorieën te kunnen presenteren.

Een boek dat gebruikt wordt voor onderwijs dient een duidelijke

structuur te hebben. De vijf auteurs hebben een zo gestructureerd mogelijke opzet nagestreefd waarbij als inleiding bij elk landschapstype de geologische processen, die het landschap gevormd hebben, worden besproken. Hierbij komen duidelijke verschillen naar voren die gedeeltelijk zijn terug te leiden naar de achtergronden van de auteurs. Het is echter niet geheel duidelijk wie voor welk deel verantwoordelijk is geweest, en een duidelijke eindredactie ontbreekt. Door de gekozen structuur en het vervolgens niet consequent handhaven daarvan is het niet moeilijk om de rode draad kwijt te raken, en heb ik veel heen en weer moeten bladeren.

Wat feitelijk mist is een hoofdstuk over de geologie van Nederland. De bespreking van de geologie in de afzonderlijke hoofdstukken is onevenwichtig. Zo krijgt het Weichselien een eigen hoofdstuk waarbij de onderverdeling in paragrafen uiteen wordt gezet, terwijl dit noch voor het Kwartair, noch voor andere tijdvakken gebeurt. Niet ieder hoofdstuk heeft een eigen inleiding zoals bijvoorbeeld hoofdstuk 6 Glaciale processen, afzettingen en landvormen, waarbij direct op Milankovitch-frequenties wordt ingegaan, die feitelijk bij hoofdstuk 5 besproken zouden moeten zijn. Hoofdstuk 17 De Kustvlakte: processen, afzettingen en landvormen, heeft daarentegen als enige een inleiding die verder is onderverdeeld in paragrafen. De onderverdeling is ook binnen de landschappelijke hoofdstukken scheef, een voorbeeld daarvan is te vinden in hoofdstukken 11, 12, en 13 waarbij, respectievelijk, het oostelijke, centrale, en westelijke rivierenlandschap wordt besproken, maar waarbij slechts het natuurlijke landschap in het oosten uitgebreide aandacht krijgt.

Als laatste punt wil ik ingaan op de redactie en vormgeving. Het valt niet mee om 1000 pagina's op een foutloze en uniforme manier te presenteren, toch zijn er een aantal storende fouten die mij in een paar uur tijd zijn opge-

vallen en die door een onafhankelijk eindredacteur snel verbeterd hadden kunnen worden. Ik geef hieronder een aantal voorbeelden. Het begint met de inhoudsopgave: de opmaak hiervan is in boek 1 en 2 verschillend. Waar de delen in boek 1 in KAPITALEN staan, staan ze in boek twee in Kleine letters, bovendien is ook het font van hoofdstuk 4 TEKTONIEK EN LANDSCHAP verschillend van de overige hoofdstukken. Ook de stijl van de tekstfiguren verschilt door het regelmatig omkeren van tijdsassen (afwisselend oud links of rechts). In de figuren valt verder op dat er niet altijd uniformiteit is in de uitlijning, grootte en kleur van de belettering. De keuze voor de lichtgele achtergrond maakt de foto's een beetje flets en sommige van de foto's zou ik net iets groter afgebeeld willen zien om details beter te kunnen bestuderen. Daarnaast komen foutjes voor zoals een tegengestelde helicoïdale beweging in figuur 10.2. Bij de eindredactie zou ook moeten worden ingegaan op gebruik van juiste spelling. Zoals in ieder boek komen hier en daar spelfouten voor, dit is met name ook het geval in de verwijzingen naar bv. Theunissen, Tornquist of Heyma, of het gebruik van Latijnse soortnamen zoals *Arthemisia* of *Heliantemum*.

De kritische kanttekeningen doen niets af aan het feit dat de auteurs een monumentaal werk hebben neergezet waarin de interacties tussen geologie, bodem en landgebruik worden uitgelicht. Beide boeken vormen een geheel dat als standaardwerk weer enige jaren mee kan en zijn een aanrader voor iedereen die iets meer wil weten over de interacties tussen landschap en bodem(gebruik). Ik vind het echter oprecht jammer dat ik niet in de gelegenheid ben geweest om in een eerdere fase dit commentaar te kunnen leveren. Er zijn immers altijd verbeterpunten aan te geven die, zoals al door de auteurs aangegeven in het voorwoord, meegenomen kunnen worden bij een volgende druk.

Dr. Wim Z. Hoek